

3. Праця людини ... (прикрашає, збагачує).

4. Батькам потрібно ... (допомагати). У батьків потрібно... (вчитися).

5. Працелюбність – це ... одна з важливих якостей людини.

Вчитель:

– Тепло і домашній затишок залежать від кожного члена родини. Родина – це не тільки рідні, родичі. Це наш клас і наша школа, і весь український народ. Родина до родини – народ. Ми з вами – український народ, який складається з родин, малих і великих, дружних і працьовитих. Сім'я, мов сонечко, зігріває кожну дитину від народження і до кінця життя. Родина – це гніздечко любові й тепла для кожного з нас. Праця, взаєморозуміння і довіра – те, що необхідне щасливій українській родині.

2. Творча лабораторія «Щастя моему дому» (звучить тиха музика)

(Учитель пропонує дітям написати на листочку побажання чи передбачення, яке вони чекають від наступного уроку. Також можливість поділитися для тих учнів, у яких залишилось бажання щось

доповнити з теми. Свої листочки діти вивішують на дошку)

– У нашому домі тихо і затишно. Осінні клопоти позаду. Напевно саме клен допоміг нам у роботі, передавши свої листочки. Як правильно наші пращури підмітили властивості цього дерева. (Хто погоджується – дружно аплодує собі за роботу на уроці). Будемо чекати зимових свят та розваг! Дякую, любі мої, за роботу!

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Українознавство». 1–4 класи. Київ, 2013.

2. Бех І. Д. Молодший школяр у вікових закономірностях. *Початкова школа*. 2015. № 3. С. 2–6.

3. Уроки з народознавства. Київ: Народознавство, 1995.

4. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / упор. Стребна О. В., Соценко А. О. Харків: Вид. група «Основа», 2005.

5. Про Україну. Дерева-символи. URL: <http://about-ukraine.com/category/simvolika/dereva-simvoli/>

6. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pxHNhtAr5qE>

DOI: 10.30840/2413-7065.1(70).2019.163422

МЕДВЕДЕВА Тетяна Олександрівна

вчителька початкових класів Голопристанської ЗОШ I–III ступенів Голопристанської міської ради Херсонської області (Звання – вчитель I категорії)

Урок з українознавства для учнів 2 класу

Тема уроку. Сім'я. Родовідне дерево. Рід, родина, рідня

Мета уроку: розширити і поглибити поняття про склад сім'ї, її значення для людини;

формуванню поняття «родина, рідня, рід»;

вчити складати родовідне дерево; пробуджувати пізнавальний інтерес до історії свого родоводу; розвивати мислення, мовлення дітей; виховувати любов до членів своєї родини, гордість за свій рід, бажання допомагати батькам.

Хід уроку:

I. Організація класу

*У нас здавна є традиція славна
Воду брати з чистої криниці,
Борошно – з яркої пшениці,
Руками добрими замісити,
І гостей на свято запросити!
Діти! У нас сьогодні ніби свято,
Гостей зібралось багато.
Ану ж на них ви подивіться
І веселенько усміхніться.
А тепер тихенько поверніться,
Один одному всміхніться.
На урок старання не забудьте взяти,
Сядьте всі рівненько, будемо почи-
нати.*

II. Мотивація навчальної діяльності
(Вступне слово вчителя з переглядом фотосюжетів)

– Як багато на світі чудес! Величезні дерева, фантастичні водоспади, кумедні палаци, підземні печери, величні будівлі, храми, які викликають подив у того, кому поталанило їх побачити. Але жодне з чудес світу не можна порівняти з тим місцем, де ви народились і живете, а живемо ми з вами в місті Гола Пристань. Найдивовижнішими і незрівнянними є ви самі!

Перед вами аркуші паперу, на яких намальована буква «Я». Це ти. Напиши під буквою «Я» своє ім'я.

– Але на Землі ти мешкаєш не один. Ти живеш в оточенні багатьох людей. Згадай тих, хто живе поруч із тобою. Познач кожную букву «Я», тобто познач, хто це.

– Розкажи, кого ти намальював.

III. Повідомлення теми уроку

– На своїх малюнках ви показали, що вас оточує багато людей. Людина – це частина суспільства. Вона народжується серед людей. Сьогодні ми починаємо працювати над розділом «Людина серед

людей». А тему, над якою ми будемо працювати сьогодні, ви зрозумієте, розгадавши ребуси.

– Ми будемо говорити про те, що кожна людина любить і шанує. І тому девізом нашого уроку будуть слова:

*«На світі білому єдине,
Як і Дніпрова течія –
Домашнє вогнище родинне,
Оселя наша і сім'я».*

IV. Сприймання та усвідомлення нового матеріалу

1. Розповідь з елементами бесіди про сім'ю, рід

– Так, родина — найдорожче для кожного з нас.

Сподіваюсь, що наша розмова допоможе придивитись уважніше до кожного члена вашої родини, поспостерігати за ним. Це дуже важливо, бо таким чином ви більше дізнаєтесь про вашу схожість, як батьки піклуються про вас; ви помітите, скільки вони працюють для того, щоб всім у родині було добре. Дізнаєтесь більше про своїх бабусь і дідусів, прабабусь і прадідусів, які вони були, що зробили для своєї родини.

Ви зовсім по-іншому подивитесь на свою сім'ю і зрозумієте, як багато залежить від вас, щоб сім'я була щаслива. Але вам доведеться попрацювати, щоб більше дізнатися про найближчих вам людей.

– З кого складається ваша сім'я? (Відповіді дітей)

– Тато і мама дали вам життя, вони доглядали за вами, коли ви були ще зовсім маленькі, співали вам колискові, притискали до свого серця. Вони й зараз піклуються про вас, допомагають, турбуються, радіють вашим успіхам і сумують через невдачі. Ваші батьки виховують вас, привчають вас до праці і дуже-дуже люблять вас.

– Сім'я, мов сонечко, зігриває кожну дитину від народження і до кінця життя. Родина – це гніздечко любові і тепла для кожного з нас.

– Отже, сім'я складається з тата, мами, дітей. Можна ще сказати так – з батьків та дітей.

(Вчитель у ході бесіди за допомогою кругів утворює асоціативний куц «Родина – Рідня – Рід»)

– Але прислухаємося до того, як звучить слово «сім'я». Що ви чуєте? (Чуються два слова – *сім* і *я*) Що це означає?

– Так, це означає, що сім'я складається з багатьох людей, з дітей, мами, тата, у мами і тата теж є батьки. Ким вони вам доводяться? (Дідусями і бабусями)

– Шануй і поважай бабусю і дідуся! Вони дали життя твоїй мамі і твоєму татові. Вони ночей не спали біля твоєї колиски.

– А ще хто є вашими родичами? Так – сестри та брати ваших тат і мам – це ваші тітки та дядьки.

– Ваші бабусі і дідусі колись теж були маленькими і у них теж були свої батьки. А чи знаєте ви, як вам їх називати? (Прабабуся і прадід)

– І у них теж були свої мама і тато, бабусі і дідусі. Усі – і бабусі, і дідусі, і прабабусі, і прадідусі, прапрадідусі, прапрабабусі, їхні батьки – є ваш рід.

2. Словникова робота

– Діти! Давайте з вами розберемося, що ж означають оці слова.

Рід – ряд поколінь, що походять від одного предка; усі родичі, рідні; родина, рідня.

Рідня – чиїсь родичі, близькі чи далекі.

Родина – група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які проживають разом; сім'я.

3. А зараз послушайте, будь ласка, вірш, який підготувала для вас учениця.

Рід, рідня, сім'я.

Серед них маленька я.

Мов перлинка-намистинка,

Я – дівчатко-українка!

Родовід, моя родина,

Я – її мала краплина.

Люблю всю родину я,

Разом ми – одна сім'я!

Бо козацького я роду,

Рідну землю люблю зроду,

Маму, тата поважаю,

Їм здоров'ячка бажаю.

І бабусю й дідуся –

Всіх люблю й ціную я!

4. Я знаю, що ви підготували прислів'я про сім'ю. Будь ласка, ознайомте нас.

Добрі діти – батькам вінець,

А злі діти – батькам кінець.

Шануй батька й неньку,

То й буде тобі гладенько.

Яке дерево, такі його квіти,

Які батьки, такі й діти.

Немає цвіту білішого, як цвіт на каліні.

Немає роду ріднішого, як мати дитині.

5. Продовження бесіди.

– Мати і батько, бабуся і дідусь – найрідніші і найближчі кожному з нас люди. Від батьків ми одержуємо життя. Вони вчать нас людських правил, оживляють наш розум, вкладають у наші уста добрі слова. Так є, так і було в Україні завжди. Слово батьків або старших у родині було законом для молодших. Вони вже змалку мали свої обов'язки, вчилися різної роботи, посилено працювати. Дівчатка переймали науку від матері та бабці – вчилися прясти, вишивати, ткати, розписувати писанки, шити одяг, давати лад у хаті. Хлопчики навчалися чоловічого ремесла від батька чи діда.

Наприклад, колись було за правило, що дівчинка 7–10 років могла вже вишити собі сорочку. Дітей брали з собою на сінокіс, на жнива, по гриби, по ягоди, на ярмарок, у гості. Діти у сім'ї завжди були зайняті. Старші бавили менших братиків і сестричок, змалку пасли худобу. Дітей любили, але завжди ставилися до них вимогливо, дозволяли далеко не все, за провини часом карали. Існували певні правила поведінки для дітей. Сьогодні життя інше. Але ніхто не заперечує, що найбільше виховує дитину сім'я.

6. Продовження бесіди.

– На кого ти схожий? (Відповіді дітей)

– Цю особливість бути схожим на своїх батьків люди помітили ще з давніх часів, так з'явилися і приказки.

(Читають з дошки)

Яблуко від яблуньки недалеко падає.

Яка мама, така й сама.

Яке дерево, такий клин,

Який батько, такий син.

7. Фіз. хвилинка (перегляд відео про родину, автор Наталія Май)

8. Дидактична гра «Ланцюжок нижніх слів»

Сім'я (сімейка, сімейний, сімечка)

Рід (родина, рідня, родичі, рідний)

Тато (татко, татусь, татунь)

Мама (матуся, матінка, мамуля, мамочка, мати)

Баба (бабуся, бабуля, бабуня, бабусенька)

Дід (дідусь, дідуньо, дідик)

Сестра (сестричка, сестриця, сестронька)

Брат (братик, братичок, братусь)

– Ви – обличчя родини. Вас багато і ви всі різні, не схожі один на одного ні зовні, ні за характером.

– А тепер подумайте, що один рід відрізняє від іншого? Не знаєте? Тоді

простіше запитання. Якщо одного хлопчика звать Артем і другого – Артем, то за чим ми їх відрізняємо? (Відповіді)

– Так, за прізвищем. А звідки воно взялося? Правильно, від батьків. Прізвище є ознакою роду.

– У кожного з вас є своє ім'я, прізвище, по батькові. Ім'я своїй дитині батьки вибирають самі, за бажанням, а прізвище переходить від діда до батька, від батька до сина. Адже він голова сім'ї і продовжувач роду. До імені дитини також додається ім'я батька. Тож давайте з вами «познайомимось».

(Діти називають прізвище, ім'я, по батькові)

– Діти повинні знати імена своїх батьків, імена своїх дідусів і бабусь. А всі разом як називаються? (Родом)

9. Робота з підручником.

Опрацювання статті с. 37 «Рід, родина, рідня» (І абзац)

10. Розповідь з елементами бесіди про родинне дерево.

– Наші предки уявляли життя на землі як велетенське Дерево Роду. *(Показ дерева.)*

– Від кого походить ваш рід?

Свій маленький листочок на цьому дереві має кожен із вас. Гілки – ваші батьки, їхні сестри і брати. Стовбур – дідусь і бабуся. Коріння – батьки ваших дідусів і бабусь. Люди завжди берегли пам'ять про своїх прадідів. Дехто міг нарахувати сім або більше поколінь свого роду.

11. Розповіді дітей про свій родовід (показ родовідного дерева)

– Перед тим, як ви покажете своє родинне дерево, хочу ознайомити вас із віршиком, який написала дитина 11 років про свій родовід.

Росте калина на причілку хати

В моєї прабабусі у селі,

Яка багато зможе розказати
 Про моїх родичів мені.
 Її коріння – прадід і прабаба
 Віти – це вже бабусі й дідусі,
 Листочки на калині – мої тітки,
 дядьки і мама,
 А кетяги калини – ми усі.
 На калині, як бачите всі,
 Передчасно зламалися віти.
 Це з життя вже пішли дідусі,
 Довелося недовго їм жити.
 А ось цей облетівший листок,
 Відірвався з куща ще зелений,
 Мого роду це третій виток,
 Це не стало вже дядька у мене.

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Тестове завдання.

Немовляті, щоб стати людиною, необхідно:

- а) спілкування, виховання, навчання;
- б) виховання, ігри, харчування;
- в) прогулянка, спорт, навчання.

Групу близьких родичів називають:

- а) друзі;
- б) сім'я,
- в) суспільство.

Берегинею роду в сім'ї називають:

- а) маму;
- б) бабусю;
- в) старшу дочку.

«Родовідне дерево» – це:

- а) систематичне розміщення роду за поколіннями;
- б) дерево, яке посадила ця рідня;
- в) найбільше дерево в саду.

Як традиційно називають батька в українських родинах?

- а) помічник;
- б) господар;
- в) добродій.

2. Інтерактивна гра «Мікрофон»

– А зараз заплющіть оченята, на кілька хвилин уявіть себе добрим чарівником.

Поміркуйте, що б ви зробили для своєї родини, щоб вона була щаслива?

(Міркування дітей)

3. Робота з карткою. Робота в парах
 – Підкресліть, будь ласка, що треба робити, щоб у сім'ї були злагода, щастя і радість?

Картка.

Допомагати один одному. Дивитися телевизор. Допомогати бабусям та дідусям. Просити купити іграшку. Не прибирати в кімнаті. Поздоровляти зі святом. Разом відпочивати. Розповідати один одному новини. Пізно лягати і пізно прокидатися. Піклуватися про менших братів і сестер.

Прочитайте, що ви підкреслили, а що – ні.

4. Гра «Скажи ніжні слова мамі»

Спочатку давайте з вами розшифруємо слово «МАТУСЯ».

5. Гра «Продовж речення»

Дочка моєї мами – то ... моя сестра. Найбільше пестить свою дитину ... мама.

Своїх онуків розуму навчає старенький ... дідусь.

Твою матусю донечкою зве твоя ... бабуся.

Син мого дідуса – ... мій тато.

Дочка моєї бабусі – моя ... мама.

Тато мого тата – ... дідусь.

Онук чи онучка моєї бабусі – ... це я.

VI. Підсумок уроку

1. Декламування вірша учнями

*Ти живеш, допоки є родина,
 Що стрічає щирістю й теплом...*

І радієш, як мала дитина,

Бо лиш тут по-справжньому добро...

Розливаються річки весною,

Хай мороз чи спека – не біда...

Коли поряд завжди є з тобою

Очі мамині і татові слова.

*Хто ти є? Твоє коріння звідки?
Думай, ким зростуть твої сини...
І для кого ти живеш у світі,
Хтось про тебе пам'ятатиме чи ні?
Якщо сам забудеш стежку рідну
І до церкви йтимеш лиш в скорбот-
ний час,
То, можливо, і казати не потрібно,
Чи тебе згадає хто хоч раз...
Якщо злість у серці – примирися,
А в душі образа – то прощати вчись...
І як бабуся вчила – поступися,
І за рідних завжди помолись...
Те, чого в дитинстві научали –
Свято бережи, не забувай!
Щоб тебе нащадки пам'ятали,
Роду свого не цурайся, а вивчай.*

2. Сьогодні ви всі принесли кольо-
рову квітку, яка символізує вашу сім'ю,
написавши всередині прізвище. Ми їх
прикріпили на карту України. Подивіть-
ся, яка чудова і квітуча стала наша Бать-
ківщина! Сім'я до сім'ї – це вже народ.
Ми всі з вами – український народ, який
складається з родин: маленьких і вели-
ких, дружних і працьовитих.

3. Заключне слово вчителя
*Отож назавжди запам'ятайте, що
Коли зміцніють крила, щоб літати,
Не забувайте рідну хату, маму й тата,
Бо лиш у ріднім краї ви щасливі,
Бо лиш у ріднім краї ви багаті.
Бо ж недаремно сказані слова:
У рідному краї і серце співає,
Лелеки здалека нам весни несуть.
У рідному краї і небо безкрає,
Потоки, потоки, мов струни, течуть.
Якщо позабудеш стежину до хати,
Яку дитинчам навпростець протоптав,
І матір, і рід свій, і слово крилате,
То, значить, чужинцем бездушним ти став.
Чужинцем не тільки для рідного роду,
А навіть для тої нової землі,*

*Для друзів нових, що тебе у негоду
Пригріли ласкаво у власнім теплі.*

– Щоб не стати чужинцем, Іваном
безрідним, людиною без роду і племені,
треба завжди у своєму серці нести любов
до своїх рідних, а це в першу чергу лю-
бов і повагу до своїх батьків. Ніколи не
засмучуйте мам своїми поганими вчин-
ками чи недостойними справами, хай у
серці кожного не гасне ніколи іскорка
добра, любові до ближніх. І тоді мами-
не слово, татова порада стануть для вас
справжнім оберегом від усіх негараздів.

– На нашому столі лежить коровай.
Він – символ достатку і добробуту в ро-
дині. Я хочу поділитися з гостями час-
тинкою короваю. І хочу побажати до-
статку у ваших родинах, благополуччя і
мирного неба над нашими головами.

(Вручення короваю)

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус Д. Г. Рідні небеса: вірші: для
мол. та серед. шк. віку / передм. Я. П. Гояна;
худож. М. О. Онацько. Київ: Веселка, 2005.
143 с.: іл. (Українській дитині). С. 37.
2. Рока Нурія, Курто Роса М. Родинне де-
рево /пер. М. Шурпик. Київ: Навч. книга-Бог-
дан, 2013. 36 с. (Цікаво знати).
3. Тлумачний словник української мови:
близько 7000 слів/ за ред. Д. Г. Гринчишина.
3-тє вид., перероб. і доповн. Київ: Освіта,
1999. 302 с.
4. Українське народознавство: навч.
посіб. / за ред. С. П. Павлюка; передмова
М. Г. Жулинського. 3-тє вид., випр. Київ:
Знання, 2006. 568 с.
5. Українські народні прислів'я та при-
казки. Харків: МОСТ-Торнадо, 2002. 320 с.
6. Українські легенди, прислів'я, лічилки,
скоромовки, загадки / упорядники Г. М. Кир-
па, Г. В. Біляєва. Харків: Белкар-книга, 2008.
192 с.: іл. (Скарбничка школяра).
7. Щербань П. М. Національне вихован-
ня в сім'ї. Київ: Культурол. ПП «Борівітер»,
2000. 260 с.